

[Обратно към статията](#)

Кубът на икономическите рискове

Предизвикателства пред България в следващото десетилетие

От Георги Ганев

6 март 2012

От икономическа гледна точка идващото десетилетие вече почти сигурно ще

Георги Ганев - икономист и програмен директор по икономически въпроси в Център за либерални стратегии в София.

От 2003 Георги Ганев е асистент в Стопански факултет на Софийския Университет. От 2005 е председател на УС на Българската Макроикономическа Асоциация.

Интересите му са в областта на макроикономиката и паричната теория и политика, политическа икономия, икономика на прехода, икономика на растежа и развитието, нова институционална икономика.

В университета преподава курсове по макроикономика, пари и банки и по нова институционална икономика.

В момента сме на етап сънуване на кошмари. Трябва така да ги подредим, че да видим въздействието им.

отговаря на приписваното на китайците проклятие за "интересни времена" - то ще е изпълнено с рискове. Може би само някои от тях ще се реализират, дай Боже, нито един, но все пак разумно е да има подготовка или най-малко мисъл за посрещането им.

Това изисква четири стъпки. Първата е съзнателното въобразяване на кошмари, или очертаването на лоши сценарии. Втората е оценка на евентуалните следствия от случването на тези сценарии. Третата е измисляне на възможни противодействия срещу кошмарите. Четвъртата е избор, основан на някакви критерии, на съвкупност от действия и планове, които да разписват както превенцията на нежелани развития, така и реакцията при тяхно евентуално случване.

В момента сме на етап сънуване на кошмари. За да бъде от полза то обаче, трябва така да ги подредим, че ясно да видим евентуалното им въздействие, което пък от своя страна ще ни позволи и да конструираме по-удачни стратегии за противодействие. С оглед на тази цел е подходящо евентуалните проблеми да се подредят в три основни измерения, т.е. да образуват куб от потенциални рискове.

Първото измерение на този куб е оста "вътре – вън", т.е. откъде идват евентуалните рискове. Те могат да бъдат генерирани вътре в България поради набор от нейни характеристики и процеси. Също така за съжаление все по-вероятно могат да възникват вън от страната, и особено в нейния основен доминиращ партньор Европейския съюз (ЕС), и да се привнесат вътре.

Второто измерение е местонахождението на рисковете, а именно дали те се крият в определени аспекти на текущата конюнктура, или са в структурата на самото стопанство. Начините, по които те засягат икономиката и може да им се противодейства, са силно зависими от това разграничение.

Третото измерение е трайността на заплахата, спрямо която рисковете могат да бъдат разглеждани като краткосрочни и дългосрочни.

Ако този триизмерен поглед към икономическите рискове пред България с хоризонт 2020 бъде приет за приемлив, типовете рискове по естествен път се разделят на осем групи. Някои от тях са очевидно богато населени с възможни развития, докато други изглеждат по-малко релевантни за моментното положение в България. По-долу те ще бъдат накратко споменати, като усилието е да се дадат, без навлизане в подробности, примери за рискови развития.

Първият тип рискове са краткосрочни, конюнктурни, генерирани отвън. Пример за подобно развитие би било навлизането на ЕС в продължителна рецесия, с други думи, изживяването и в Европа на добре познатото "японско десетилетие" на 90-те. То ще означава натиск върху българските производители, които и без това са силно ориентирани към износ предимно към ЕС, значително забавен растеж в самата България, по необходимост продължаване на вече течащите и взимащи много жертви на пазара на труда болезнени реструктурирания в бизнес сектора. Също така ще означава зацикляне на притока на капитали в страната на настоящото ниско ниво, съответно на това необходимост капиталотообразуването да се финансира доминиращо от вътрешни спестявания, което ще означава две неща – продължаваща потиснатост на вътрешното потребление и забавено капиталотообразуване. Социално това ще избие в забавен ръст на доходите и в продължаване на депресията в пазара на труда за поне няколко години.

Вторият тип рискове са краткосрочни, конюнктурни и домашни. Опасностите от тази посока за момента не изглеждат особено вероятни и особено страшни, като основната е свързана с влошаване на стопанската конюнктура, в случай че някое правителство се откаже от финансовата дисциплина и стане генератор на макроикономическа нестабилност.

Третият тип рискове са краткосрочни, структурни и външни. Към момента те изглеждат особено страшно и са свързани с неспособност на ЕС и на еврозоната да разрешат добре известните си текущи проблеми. Катастрофичният сценарий в това отношение е разпад на еврозоната и неминуем след нея разпад на ЕС. Това коренно и относително бързо ще промени структурата на глобалната среда, в която действат българските стопански дейатели. Ще се развият скоротечни процеси на разпад на търговски и бизнес връзки, изчезване на пазари, силно стесняване на кредита, като е много вероятно заразата отвън да се пренесе в българската финансова система със съответен натиск върху паричния

режим. Като острота и размер подобна криза за България със сигурност ще е съизмерима с тази от средата на 90-те години.

Четвъртият тип рискове са краткосрочни, структурни и домашни. Те са свързани предимно с потенциални негъвкавости в българската икономика и оттам неспособност за сравнително бързо и без трусове приспособяване към промени във външната и вътрешната конюнктура. Това важи основно за сектори, в които има монополни доминации, негъвкаво ценообразуване, ограничения пред конкурентния натиск и липса на качество на управленско ниво.

Петият тип рискове са дългосрочни, конюнктурни и външни. Тази част на куба също не е особено населена с възможни кошмари, доколкото става въпрос основно за периодични изригвания на публично-дългови проблеми или трусове във финансовата система, които ще са източник на повтарящи се стресове и за българската стопанска среда.

Шестият тип рискове са дългосрочни, конюнктурни и вътрешни. Към момента няма основания да се очакват особено проблеми по тази линия, доколкото вътрешната конюнктура в самата България отдавна не е източник на сериозни напрежения и дори поставена под здрав натиск през последните години не допуска сризове и поема бремето сравнително равномерно. На теория обаче подобни рискове за рязко влошаване на конюнктурата в отделни сектори, които да създадат затруднения в цялостната среда, съществуват винаги.

Седмият тип рискове са дългосрочни, структурни и външни. Те се отнасят до продължителна неспособност на ЕС и на еврозоната да променят водещата ги неумолимо към глобална неконкурентоспособност структура на стопанските процеси, като подобна неспособност неминуемо ще се отрази и на способността на българската икономика да генерира растеж и жизнен стандарт. Заплахите в тази част на куба са по много и различни линии. Например една от тях е неспособността на страните от ЕС и еврозоната да овладеят бюджетните си дефицити, което ще продължи да оказва добре известното "изтласкване" на частните инвестиции и ще продължи да затормозява процеса на капиталобразуване в сравнение с основните конкурентни региони по света. Друга заплаха е неспособност и неподготвеност да се посрещнат демографските предизвикателства, когато те се превърнат в реален финансов и стопански проблем с времето, което ще доведе до липса на ресурси за развитие. Трета заплаха е неспособност да се реформира очевидно показаната от настоящата криза като фалирала система на държавата на благосъстоянието, възприета в ЕС като еталон през последните две десетилетия. Този тип държава на благосъстоянието не само не е в състояние да генерира дългосрочни перспективи за усилване на стопанската активност, но се превръща в постоянен генератор на кризи. Четвърта заплаха от този тип е демонстрираната вече десетилетия неспособност на европейските стопански дейатели да генерират съществени иновации от глобално значение.

Осмият и последен тип рискове пред България в перспективата до 2020 се отнасят до дългосрочните структурни вътрешни проблеми. За момента те не са от незабавен характер, но ако не се търси решение навреме, постепенно ще надвисват по все по-непреодолим начин. Те се отнасят основно до формирането и поддържането на човешкия капитал – раждаемост, образование и здравеопазване – което демонстрира предимно негативна динамика и в дългосрочен план не може да не засегне

конкурентоспособността, производителността и оттам благосъстоянието на обществото. Към този тип спадат и опасностите, свързани със състоятелността на пенсионната система, за която положението едва ли ще стане неудържимо в хоризонта до 2020, но именно в този хоризонт могат да бъдат пропуснати възможностите да се постави на здрава основа, след което подобни усилия ще са твърде закъснели. Освен това този тип опасности се отнасят до структурните характеристики на бизнес средата, до нейната привлекателност и способност да поощрява предприемчивост и новаторство, като това се отнася както до конкурентността на вътрешните пазари, до спазването на правилата, така и до качеството на фирмените стратегии.

Първият общ поглед върху тази картина показва една важна характеристика на съвкупността от рискове пред българската икономика за следващото десетилетие. В краткосрочен план опасностите са предимно външни, което означава мислене предимно в посока превенция и реакция спрямо евентуалната зараза. Основните вътрешни заплахи, които по определение зависят в много по-голяма степен от самото българско общество, са с по-дългосрочен и структурен характер. От една страна, това дава време за действие. От друга страна, липсата на усещане за спешност, за криза, може да създаде условия за поредно отлагане.

© 2001 – 2012 Икономедиа АД съгласно Общи условия за ползване. Уеб разработка на Икономедиа. Някои снимки © 2012 Associated Press и Reuters. Всички права запазени.